

TM	Г. XXXV	Бр. 2	Стр. 475-493	Ниш	април - јун	2011.
----	---------	-------	--------------	-----	-------------	-------

UDK 343.91-053.6:343.971

Прегледни чланак

Примљено: 24. 2. 2011.

Миомира Костић
Универзитет у Нишу
Правни факултет
Ниш

ЛИЧНОСТ МАЛОЛЕТНОГ ДЕЛИНКВЕНТА – КРИМИНОЛОШКА ОБЕЛЕЖЈА

Резиме

У раду ауторка наводи да се дете рађа са био-психичким диспозицијама које су карактеристичне за људски род. Свако развојно раздобље је посебна целина, а развој се, као процес, састоји од прелажења са нижег и специфичног развојног степена на виши и квалитативно нови. Зачеци асоцијалности, па чак и делинквентности управо могу бити у најранијим годинама живота. Психичке и физичке особине детета у претпубертету утичу на испољавање девијантних понашања (вршење кривичних дела, укључивање у гангстерске банде, самоубиства). За време пубертета, борба за ослобађањем од зависности улази у најзначајнију фазу. Најосетљивији период емоционалног сазревања је доба адолесценције. Свака фаза у развоју одликује се извесним психичким карактеристикама које у себи носе како ризик виктимизације по дете, тако и зачетак склоности ка девијантности. Ауторка је посебно издвојила основне поставке антрополошких, биолошко-психолошких и психолошких концепција о узроцима девијантног понашања деце и малолетника.

Кључне речи: личност, малолетни делинквент, злостављање детета, адолесценција

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

*Interes nostra animum librorum
nostrorum non corumpit.*

(Наш интерес је да дух наше деце не буде искварен.)

(Paulus)

У савременој криминолошкој литератури често се истиче тврдња да је током 20. века начин посматрања младих био обележен

„кључном представом о њима као о 'проблеми' – односно извору различитих потешкоћа или као о некоме ко је 'ризичан'“ (Newburn 2007, 575).

Ипак, овакве тврдње нису тековина прошлог столећа, већ, напротив, потичу из периода грађанских и индустријских револуција 19. века. На европском континенту, о неком правом „покрету младих“ почело се размишљати тек у времену које је уследило по окончању Другог светског рата, као о посебном феномену, који завређује да буде предмет социолошког, односно криминолошког посматрања. Без обзира на истицање континуитета или дисконтинуитета у схватањима о малолетницима, односно посебној малолетничкој култури, кроз различита временска раздобља развоја људског друштва, у основи свих постоји заједнички именитељ, а то је мултидисциплинарни приступ „помаљања“ (Newburn 2007, 575) идеје о адолесценцији, као засебног периода у људском развоју.

Већ истицање посебног начина посматрања младих и свих оних уобичајених „одступања“ од понашања одраслих, која често наилазе на осуду или неразумевање околине, јасно указује и на издвојен однос према објективно неприхватљивим облицима понашања младих, која се најшире могу окарактерисати као девијантна, односно у кривичноправном смислу, делинквентна. Ову негативну друштвену појаву одликује низ засебних феноменолошких и етиолошких обележја, која је издвајају од криминалитета пунолетних лица, а једним се именом, у криминологији, назива малолетничка делинквенција (Кнежевић 2010, 11; Konstantinović Vilić, Nikolić Ristanović i Kostić 2010, 222). О овој појави објављен је велики број студија, истрживања, приступа у тумачењу узрока и сл, у којима се малолетничка делинквенција проучава са: кривичноправног, криминолошког, криминалнопсихолошког, психијатријског, виктимолошког и других аспеката, али овај посебан тип криминалитета остаје и даље предмет интересовања научника и стручњака различитих области (Konstantinović Vilić, Nikolić Ristanović i Kostić 2010, 222).

Савремена научна мисао, употпуњена културним ставом, несумњиво посматра периоде детињства и малолетства као доба која се умногоме разликују од доба бивствовања одраслих особа, а нарочито по биолошким, психолошким и социјалним својствима, „што је резултат још увек недовршеног развоја и формирања њихове личности“ (Ćirić i Dimitrijević 2009, 109). Стога се, у психолошко/психијатријској литератури јасно износи тврдња:

„Психолошки развој је, дакле, стални процес прилагођавања на постојеће биолошке промене и услове социјалне средине. Настаје развој и достизање полног и општег идентитета, индивидуализација личности, достизање

способности за одабир животних циљева, делатности и каријере, а сазревају и способности за прихватање друштвених, обичајних и моралних норми у понашању“ (Ćirić i Dimitrijević 2009, 110).

Услови социјалне средине, у којима се непрекидно, од постанка људске заједнице до данас, одвија процес психолошког развоја детета, мењали су се, зависно од објективних околности и од њих испољеног културног става дететове околине према деци и младима.

Биолошке и психичке особине детета, формиране у условима његове физичке инфериорности и егзистенцијалне зависности од одраслих особа, утицале су да његов положај у друштвеној заједници буде потчињен, што се по неким особинама није променило ни до данашњих дана (Костић 2010, 16). Зависност деце огледа се у томе што одрасли једнострано доносе одлуке о томе колико су спремни да прилагоде своје потребе потребама и захтевима детета у сваком од периода његовог формирања и сазревања.

Према антрополошком схватању, животна историја сваког појединца представља почетак прилагођавања обрасцима и мерилима који се преносе с једне генерације на другу. Од тренутка када дете дође на свет обичаји друштва, у којем је оно рођено, одређују оквир његовог будућег животног искуства и понашања (Benedikt 1976, 31). Према Benedikt, ниједна особина племенске друштвене организације којој дете припада, језика којим говори, нити пак локалне религије у чијем је духу одгајано, није била утиснута у оплодне ћелије његових родитеља (Benedikt 1976, 41).

Од најдавнијих времена постанка људске цивилизације до данас, потомци нису имали могућност да бирају особине социјално-културне средине у којој ће се родити и одрастати. Тек по рођењу, њихове личности се формирају кроз сложене процесе култивације, социјализације и индивидуализације, у условима културног наслеђа њихових родитеља (Вилсон 1990, 20–4).

У првобитној заједници, тек на почетку средњег ступња дивљаштва, са појавом сточарства и земљорадње, настала је прва људска заједница – род или генс. Међусобни односи чланова заједнице заснивали су се на принципу солидарности међу члановима рода, што им је омогућило да опстану и продуже своју врсту. Током периода робовласништва дошло је до распада родовско-племенског друштва и нестајања родовске једнакости и хомогености (Лакићевић 1980, 80–3). Деца су сматрана божјим даром, а њихова бројност божјим благословом (Младеновић 1973, 95). Та потреба за децом била је условљена економским и религиозним разлозима. Мушки потомци одржавали су култ огњишта, а са практичне стране, деца оба пола била су помоћ и одмена у раду. У робовласничком Риму највишу власт имао је отац – *pater familias* који је своје право *ius vitae ac pecis* примењивао над свим члановима своје породице. Са развојем друштва

patria potestas се све више ограничавала. Између родитеља и брачне деце временом су се успоставила узајамна права и дужности, а деца више нису била обавезна на слепо послушност не само према оцу, него према оба родитеља (Stoljar 19; цитирано према: Јањић-Комар 1981).

Већ у средњем веку, према деци је постојало неколико повезаних тенденција, које су биле исказане кроз институционално деловање и породичне односе. Детињство је постало посебно признато доба у животу човека, оснивале су се школе и породица је полако почињала да се одваја од старог типа домаћинства ка самосталној институцији која ствара и чува целокупни физички и ментални развој детета. Породица и школа почеле су заједно да формирају дете за свет одраслих, прекидајући његово „слободно детињство“. Међутим, суров однос према деци се задржао, што се огледало у начину на који је било спровођено њихово школовање (употреба бича, затвора и казне као за затворенике најнижег сталежа). Око седме године живота деца су улазила у заједницу одраслих, где су у ужој и широј породици делила свакодневне послове и игре са њеним млађим и старијим члановима. Породица је успевала да одржи функцију очувања живота, добара и имена и није задржала дубоко у осећања својих чланова. Слање деце на шегртовање и дуга одсуствовања од куће још више су слабила емотивне везе између деце и родитеља. Велики број деце је умирао, што је било праћено општом равнодушношћу (Arijes 1989, 65). Оваква равнодушност је била непосредна и неизбежна последица демографске ситуације из тога доба, па није усамљено опажање: “Сва су ми помрла још као одојчад” (Montenј 1977, 45).

Процес урбанизације и индустријализације на тлу Европе и Америке разбио је традиционални модел заједничког живота. Ако би се породици нешто догодило дете је било препуштено само себи. У литератури се наводи да су у XVII веку крај обала Америке плутали препуни бродови напуштене деце сакупљене на улицама Лондона.

Тек у XIX веку настају другачије снаге важне за модеран развој детета – нови закони и обичаји, професије и институције, који су створили друштвени оквир у коме деца и родитељи прихватају своју узајамну одговорност. Основни догађај почетком модерних времена био је повратак бриге о образовању и васпитању деце. На ову појаву утицали су реформатори – моралисти (Arijes 1989, 306–07). Породица више није била само институција приватног права, намењена очувању имена и добара. Брига око детета пробудила је нову осећајност, навике и начин живота који повезују чланове породице (Arijes 1989, 308-309). У овом периоду дошло је до правног регулисања пунолетства, делимично је ограничена родитељска власт у имовинским односима родитеља и деце, уведено обавезно основно школовање и законски ограничена безобзирна експлоатација дечијег рада (White and White 1986, 29–32).

Тек XX век се могао назвати “златним веком детета”. У овом веку успостављена је права хумана и вишезначна емоционална веза између родитеља и деце. Изграђен је сложен систем односа између породице и државе. Држава се обавезује да обезбеди минимум социјалне сигурности породици и њеним члановима, а родитељи су обавезни да приликом старања о својој деци поступају у складу са интересом или благостањем детета као руководећим принципом у породичним односима. За другачије поступање држава има право да изрекне санкције кривичноправног и грађанскоправног карактера (Костић 1998).

РАЗВОЈ ДЕТЕТА У ПСИХОЛОШКОМ СМISЛУ (УСЛОВИ ЗА ПОЈАВУ ДЕЛИНКВЕНТНОСТИ)

Социјално-културним ставом родитеља обухваћена су разна очекивања усмерена према још нерођеном детету, у смислу изгледа или пола детета, када ће само случајност моћи да утиче да се та очекивања остваре (Martin 1970). Родитељи, у процесу одгајања свога потомства, очекују да виде слику дечије наивности, а у дететовим поступцима нешто бесмислено, смешно, неочекивано и неразборито. Та нереална слика, са дозом подсмешљивог у себи, носи опасност да дете својим понашањем, иначе адекватним за одређени период развоја, проузрокује губитак наклоности особа од којих егзистенцијално зависи (Yervis 1977, 97). Ипак, развој детета одвија се по одређеној закономерности, на коју таква очекивања немају посебан утицај.

Формирање личности одвија се првенствено у породици као „примарној људској ситуацији у којој се индивидуа сусреће са условима друштвено-културног живота, који јој одређује оквир у којем се може развијати као личност“ (Golubović 1981, 239). Породица је заједница у којој се развој личности остварује кроз сложене процесе култивације, социјализације и индивидуализације. Дете ће постати засебна личност која се изграђује спрам културног наслеђа и друштвеног живота које најпре упознаје у својој породици. Начин на који ће оно гледати на спољни свет, чији део још није, зависи од тога шта и како му родитељи, старија браћа и сестре и остали чланови породице преносе из тог света, како га они виде и доживљавају, колико у њему учествују и да ли га прихватају или одбацују.

„Какво је нормално дете?“, пита се Виникот. „Да ли оно само једе, расте и љупко се смеши“? (Winnicott 1980, 247). Нормално дете не одговара овој представи која се о њему уобичајено ствара, већ, ако има поверење у родитеље, даје себи одушка на све могуће начине. Ако дететов родитељски дом може поднети све што оно предузима да би га разорило, дете ће се смирити и прихватити игре. Но, истиче Виникот, дете ће прво проверити квалитет породичне ситуације, посебно ако посумња у постојаност свога дома и односа међу родитељима.

Раст и развој људске јединке представљају сталне и динамичне процесе који се одвијају од зачећа до зрелости, односно кроз читав период трајања живота индивидуе (Silver et al. 1986, 35). Развој се одвија према одређеном моделу, јер је пренатални развој фетуса и постнатални развој човека утврђен људском генетском основом, која утиче на редослед јављања нових карактеристика (Smit 1973, 277). Научна испитивања деце су показала да се у различитим добима старости испољавају извесне опште форме развоја, по којима се једно доба разликује од онога које му претходи и онога које наступа после њега. На развојне фазе људских бића утичу три међусобно повезана фактора: наслеђе, средина и активност појединца. Ови чиниоци утичу на формирање битних и непоновљивих карактеристика сваког појединца и његове личности, односно идентитет људског бића (Херлок 1975, 47).

Као део комплексног процеса, у којем се формира личност детета, посебно место заузима процес социјализације. Кроз њега се „дете уводи у правила друштвеног живота и учи да разуме начин живота и понашања свога друштва преко улога и норми са којима се упознаје, али истовремено остварујући и сопствена мерила и критеријуме за то понашање“ (Golubović 1981, 239). Процес социјализације се остварује путем различитих средстава, као што су: васпитање, образовање, обучавање и просвећивање (Ивковић 2000). Кроз васпитање се настоји да се детету свесно усаде жељене црте и особине, док социјализација укључује и ненамерне, спонтане утицаје са циљем да дете прими одговарајуће информације. Циљеви и задаци васпитања су саставни део вредносно-нормативне културе сваког друштва. Представа о детету садржи у себи два одвојена елемента: шта је дете по природи и шта оно треба да постане кроз васпитавање и обучавање (Кон 1991, 183–86). Особености процеса социјализације, који могу виктимизирати дете у психолошком смислу кроз присиљавање да усвоји унапред дате стереотипе, односе се на разлике у социјализацији дечака и девојчица, као и утицај очева и мајки на усвајање улоге везане за пол.

Новорођено дете је одмах, или убрзо после рођења, осетљиво на све надражаје, као што су тиши шумови и бука или извор светлости, а неосетљиво на боје. Осећајни живот новорођеног детета још није сасвим рашчлањен и код њега провлађују осећаји пријатности и непријатности, на чије стварање утичу органске потребе детета (потреба за сном, храном, ваздухом). Како дете даље расте, све до прве године живота, јавља се његова самосвест. Дете споро постаје свесно себе самог, и то гледањем и додиривањем својих прстију, руку и ногу. Иако се у овом периоду не може говорити о формираној личности код детета, могуће је уочити извесне особине у понашању које једно дете разликују од другог. То су карактеристичне супротности у

темпераменту код деце, па су једна одојчад више флегматична, а друга раздражљивија и несталнија. Раздражљивија деца у осећањима и расположењу испољавају напетост, имају више маште и не умеју да буду равнодушна на подстицаје околине. Исто тако, код деце овог узраста, могуће је уочити екстравертно и интравертно понашање и ставове у односу на спољни свет (Žlebniċ 1972, 95, 184 и 329).

Култивације обједињује више универзалних сложених процеса. Она се првенствено одвија у породици и најближој околини и подразумева учење језика и стицање знања и искуства који утичу на развој мишљења и осећања, као и мотивацију изван примарних биолошких потреба, морални развој, стицање социјалних навика и учење начина људске интеракције. Дете у почетку не разуме језик којим му се обраћа мајка, али почиње да учи да распознаје гласове и да реагује на њен глас. Већ тада оно усваја основне елементе своје културе: привикава се на начин људске интеракције (која се прво јавља као интеракција између родитеља и детета); на начин задовољавања потреба и жеља; учи знакове комуникације и симболе помоћу којих ће се споразумевати; развија мишљење и осећања и смисао за морално расуђивање.

У наредном периоду, који траје од прве до треће године, осећајна сфера детета, као и дечје запажање и посматрање, доживљавају интензивни развој. Говор има велики значај за целокупно понашање детета. Карактеристична су дететова осећања: љутње, радости, задовољства, части, поноса, страха, љубави, љубоморе, радозналости и естетског уживања.

У зависности од тога шта породица пружа детету и у којој мери она представља узорак дате културе оствариће се когнитивни и мотивациони развој детета. Дете коме је препуштено да само открије свет који га окружује, без помоћи својих најближих у раном детињству и недостатка емоционалног односа и поверења које из њега произилази, чиниће то много спорије и болније. То ће утицати на обим усвојеног знања и искуства, као и на развој интелигенције и способности за учење (Golubović 1981, 241–43).

Развој моралности зависи од когнитивног развоја детета и особина породичних односа. Одрасле особе нису увек спремне да слушају дечја размишљања о моралу, иако дете поседује своју посебну моралност. Ако дете понови неколико моралних фраза, које је чуло, већина родитеља ће сматрати да је оно усвојило основна морална начела и норме понашања својих родитеља. Међутим, дете пролази кроз ступњеве моралности који се међусобно разликују. Преконвенционални ступањ је први ступањ моралног расуђивања. Културне ознаке за добро и лоше дете усваја помоћу њихових физичких последица – казне и награде. Особа која се налази на другом или конвенционалном ступњу сматра да је само по себи вредно да оправда оче-

кивања и правила своје породице, групе или нације. Постконвенционални ступањ одликовао би се усвајањем аутономних моралних принципа, чија је ваљаност и применљивост независна и од ауторитета група или особа које их поштују и од идентификације појединца са тим особама или групама (Колберг 1986, 52). Од врсте интеракције и комуникације које дете добија у породици зависиће морални развитак индивидуе. Дакле, дете може бити виктимизирано у свом моралном развоју крутим наметањем друштвених норми, кроз обавезно поштовање родитељског ауторитета, што би код њега створило затвореност моралног расуђивања (догматизам, стереотипно мишљење, формирање предрасуда) (Krech, Crutchfield and Bellachey 1962).

Предшколско дете све више постаје свесно себе и других, нарочито у свом осећајном и социјалном развоју и у учењу. Пред крај предшколског доба, дете поседује сопствено сазнање о себи и ствара оцелу о самом себи и о својим творевинама. У овом периоду интензивније се формира карактер детета и испољава његова воља, приликом реаговања на утицаје из спољног света.

У периоду средњег детињства наступа нови, важан моменат у дететовом самооцењивању, а то је његово школско искуство. Дете доживљава велики напредак у савладавању самога себе, и упоредо са тим, у свом самопоуздању. Како дете постаје свесније своје сопствене стваралачке способности повећава се и његово самопоуздање. Морал колектива и правила понашања која он намеће, за дете представљају нешто највише и најобавезније. Дететова личност постаје усклађенија и све више интегрисана (Žlebник 1972, 142, 261-269, 357-363).

Посебне потешкоће у односима родитељ – дете настају у периоду пубертета. Период од пубертета до зрелости је испуњен снажним нагонима и колебљивим инхибицијама. Младост је доба највећих жеља, али уз недостатак средстава да се оне остваре. У овом периоду, деца се одлучују на вршење злочина због „ритерског презира младости према упозорењима“ (Hentig 1959, 159).

Код великог броја криминалаца, њихово асоцијално понашање отпочело је у предадолесценцији. Психичке и физичке особине детета у претпубертету и током пубертета утичу на испољавање девијантних понашања (вршење кривичних дела, укључивање у гангстерске банде, самоубиства). Девијантно понашање може бити изазвано наглим прекидом претпубертета, напуштањем хомосексуалних веза или претераном хетеросексуалношћу (Deutsch 1953).

Тако, на пример, резултати извесних истраживања су указали на важност разликовања мотивационе динамике пре убиства код предадолесцената убица и адолесцената убица. Наиме, утврђено је да деца испод једанаест година живота обично не разумеју концепт смрти и тешко прихватају то што су њихови поступци довели до „непоправљиве последице“. Код предадолесцената убица, у већем

броју случајева, постоји озбиљно душевно обољење, док код адолесцената убица преовлађује утицај усвојеног начина понашања који је последица посебног стила живота или је њихов поступак био одговор на ситуационе захтеве или на принуду којој су били изложени у својој околини (Heide 1995, 4).

Период адолесценције или младалаштва обично се одређује у узрасту од једанаест, дванаест до двадесет или двадесет и три године живота и дели се на више фаза. У биолошком погледу, младост је период прилагођавања организма, па због тога неки аутори ово доба називају „експерименталном фазом живота“ (Алексић 1972, 17).

Истицање у први план биолошке условљености промена током адолесценције утицало је да се ово развојно доба прогласи универзалном појавом која обухвата само неке индивидуалне разлике. Међутим, на основу истраживања антрополога и етнографа дошло се до сазнања да адолесцентне кризе и све драматичне манифестације спојене са њом, представљају тековину западне цивилизације, док културе народа неких других поднебља другачије дефинишу поједине узрастне групе, прелаз из једног раздобља у друго и емоционалну везаност за родитеље и породицу (Mid 1978). Зато се схватање о младалаштву у биолошком смислу може супротставити схватању о адолесценцији у културолошком смислу.

Најосетљивији период емоционалног сазревања свакако је доба адолесценције. Адолесценција је период интензивног емоционалног превирања у чијој се позадини испољава нагло убрзање соматског раста, који изазива разне фантазије и страхове у односу на тело, његову функцију и поремећаје. Занимање за телесне промене може се манифестовати кроз страх од телесне несавршености, због високог или ниског раста, ухрањености или потхрањености, што некада постоји само у машти детета. Током средњег и касног адолесцентног доба вероватно ће доћи до неког степена сукоба са ауторитетом, без обзира колико је био задовољавајући однос између родитеља и детета. Адолесценти који стреме ка већој независности тестираће ограничења и покушати да одгурну наметнуте рестрикције (Silver 1986, 247).

Сукоб са родитељима око ослобађања од зависности има значајне социјалне последице. Теже последице настају код оне деце којој родитељи од раније нису дозвољавали да порасту. У пубертетским сукобима нека деца или препуштају одлучивање другима, родитељима на пример, док друга прихватају само она решења која су супротна савету, без обзира што је таква солуција мање повољна по њих. Брзе промене од детињастог до зрелог понашања често су загонетне и застрашујуће за дете у пубертету, али и за родитеље. Уз одржавање сталног реалистичног и потпорног става одраслих, потешкоће у односима родитељ – дете могу бити ублажене посебно ако одрасли прихвате да интензивна емоционална превирања у овом периоду настају мимо воље детета (Silver 1986, 246).

Због свог специфичног социјалног положаја, адолесценти су изложени много већем ризику да учине парицид у односу на пунолетна лица. Према истраживању Хајд (Heide 1995), имајући у виду америчко законодавство, адолесцентима до стицања пунолетства није дозвољено да самовољно напусте родитељски дом, иако могу бити изложени свакодневном малтретирању од стране родитеља. Они немају сопствене изворе прихода, процес образовања нису окончали и обично још нису оспособљени за обављање неког занимања. Когнитивни развој адолесцената, њихов начин расуђивања и карактерне особине онемогућавају их да уоче постојање неких других начина поступања, онако како би то учиниле одрасле особе. Зато се сматра да је убиство родитеља од стране одрасле особе “необичан догађај”. Одрасла особа, која сматра да је даљи контакт са родитељима из неког разлога неприхватљив, највероватније ће донети одлуку да напусти породицу. У истраживањима парицида наводи се хипотеза да ментално обољење или друга озбиљнија психопатологија чешће постоји код одраслих учинилаца парицида него код деце учинилаца парицида. Према Хајд (Heide 1995, 5) резултати истраживања многих емпиријских студија и клиничких извештаја су потврдили ову хипотезу.

Силвер, слично Мартину (Martin 1976), наводи извесне особине лоше друштвене прилагођености код деце које су настале као последица односа околине, првенствено родитеља, према детету у појединим фазама његовог развоја. Агресивност или повученост могу настати из сличних узрока и представљати покушај да се компензује недостатак сатисфакције у односима са другима. Страх и стидљивост настају када су родитељи сувише заштитнички расположени или захтевају претерану самосталност. Зависност код детета указује на претеране захтеве за пажњом и избегавање извесног степена одговорности, а може настати као последица поремећеног односа родитељ-дете.

Делинквенција настаје као најтежи облик неприлагођеног понашања у случајевима када се друштвена неподобност не компензује dobrим односима у породици. У неким случајевима, понављање делинквенције код детета указује на потребу за кажњавањем, која се заснива на неуротичној кривизи. Ова су деца често депресивна, лишена љубави и осећају се мање вредна. Остварењем сазнања “да је неко на њиховој страни” (родитељи, васпитачи, психотерапеути) не би се оправдавало њихово антисоцијално понашање, већ би тиме била умањена њихова жеља за таквим делањем (Silver 1986, 240).

У криминолошкој литератури наглашава се повезаност између различитих облика менталне дефектности код деце са испољавањем различитих облика неприлагођеног понашања (Konstantinović Vilić, Nikolić Ristanović, Kostić 2010, 279). Ментално ретардирана деца могу постати мете злостављања (Verdugo 1995, 205), код њих се може

јавити суицидално понашање (Walters et. al. 1995, 85), или, како то кажу криминолози који се баве криминалном психопатологијом, између количника IQ и делинквенције постоји „обрнута сразмера“, настала услед неуролошке „извршне дисфункције“ мозга (Block 1995, 395).

За разлику од лоше формираних ставова, многи облици тзв. „проблемског понашања“ представљају адекватно понашање деце за узраст када се уобичајено јављају. Недовољно разумевање нормалног понашања детета на различитим нивоима узраста ствара несугласице између деце и родитеља. Неке форме „проблемског понашања“ не треба да буду игнорисане са надом да ће дете временом само изаћи из тога, спонтаним преласком у наредно развојно доба. Без обзира што је период од рођења до осамнаесте године препун искушења, дете које манифестује мање или веће поремећаје личности вероватно ће током одраслог доба задржати или још више развити код себе те поремећаје који ће га осујећивати (Херлок 1975, 30). У том смислу вршена су истраживања чији су резултати показали да накнадна испитивања одраслих особа које су имале „асоцијално детињство“ указују на значајне разлике код њих у односу на особе чије детињство није било обележено асоцијалним понашањем (Алексић 1972, 111).

БИОЛОШКО-ПСИХОЛОШКА ОБЈАШЊЕЊА ДЕЛИНКВЕНТНОГ ПОНАШАЊА ДЕЦЕ И МАЛОЛЕТНИКА

На пољима различитих наука и научних дисциплина развијао се велики број схватања, владајућих идеја временски ограниченог трајања, чак склоности ка извесним објашњењима, која су се смењивала, што није мимоишло ни криминологију (Костић 2001). Током XVIII века, основна тежња у сагледавању питања криминалитета, делинквената и криминалног понашања (Konstantinović Vilić, Nikolić Ristanović i Kostić 2010, 56) била је заснована на концепту филозофије кажњавања, што је умногоме изгубило јачину у XIX веку. Тада је преовладао Дарвинов концепт теорије еволуције. У односу на развој криминологије, ова теорија имала је свој одјек кроз истицање утицаја физичких, биолошких фактора на криминално понашање појединца. У криминологији, биолошка и психолошка објашњења криминалног понашања била су чак, током дугог временског периода, занемарена, да би се опет, недавно, обновило интересовање криминолога за њихове основе (Reid 2003, 88).

Биолошка, психолошка и психопатолошка објашњења узрочности у криминологији, са становишта деловања унутрашњих, ендогених особина код учинилаца, воде своје порекло од антрополошког учења Ломброза (Lombroso) и других позитивистички оријентисаних криминолога. Иако је за неке ауторе антропологија друштвена, а не хуманистичка наука (Gell 1998, 3), то није битно утицало на

приистекли Ломброзов концепт рођеног злочинца, односно биолошко-психолошке условљености девијантног понашања.

Следбеници биолошко-психолошких схватања у криминологији истичу повезаност између органско-конституционалних и биолошких фактора са психичким особинама личности сваког делинквента (Konstantinović Vilić, Nikolić Ristanović i Kostić 2010, 272). Тај утицај остварују нервни ситем, ендокрини ситем и физичка конституција. Осим тога, биолошки правац у криминологији придаје велики значај наслеђивању криминалних диспозиција, као и генетској аномалији човекових хромозома. Заступници овог правца били су: Ломбросо (Lombroso), Ломбросо-Фереро (Lombroso-Ferero), Гарофало (Garofalo), Тапан (Tappan), Кречмер (Kretschmer) и Шелдон (Sheldon).

Ломброзо је уочио да су криминалци у великом броју случајева били ванбрачно рођени, сирочићи или су њихови родитељи били “порочни”. Овај криминолог, творац антрополошког правца у криминологији, поред утицаја херeditарних фактора на појаву криминалног понашања, посебно је истицао значај васпитања и образовања које дете добија у породици. Само лоше васпитање може да подстакне перверзне инстинкте, тако да они, иначе карактеристични за период детињства, могу наставити уобичајено да се испољавају и током каснијих периода, уместо да буду измењени. Ломброзо сматра да процес васпитања треба да се одвија без насиља, јер одрасле особе, према којима се у детињству поступало сувише строго, чешће чине грешке, па чак и злочине, за разлику од одраслих према којима у детињству родитељи нису били тако окрутни (Lombroso 1968, 303). Ломброзо је одвојено проучавао групе нахочади, као и незаконито рођене деце. Сматрао је да раскалашност и недостатак образовања утичу да нахочад и пасторци постану злочинци. Зато Ломброзо поставља питање:

“Како једно несретно дете може заштитити себе од зла које му се показује у најпривлачнијим бојама, или још горе, када му се зло намеће ауторитетом или примером родитеља или неких других који су одговорни за његово васпитање?”

С друге стране, Ломброзо (Lombroso) (1968, 147) истиче податак да је међу малолетним делинквентима од 1871–1872. било 84% дечака и 60% девојчица који су припадали породицама са усвојеним добрим моралним нормама. Он закључује да многи злочини имају своје аутохтоно порекло и да су многе индивидуе рођене као перверзне, без обзира на очајничке покушаје њихових родитеља да их преваспитају.

Ћина Ломброзо-Фереро (Gina Lombroso-Ferrero) (1972, 130) посматрала је криминалитет деце као акте још недовољно психички и физички развијених људских бића, упоређујући понашање деце са понашањем дивљака. Сматрала је да примитивни инстинкти, уобича-

јени међу дивљацима, у извесној мери могу бити пронађени код скоро сваког детета, уколико деца нису изложена утицају “моралне обуке и добрих примера”. То не значи да сва деца која нису под васпитним утицајем постану криминалци.¹ Ауторка сматра да су жеља за осветом и љутња уобичајено развијени код деце, а да је морална свест о добром и лошем изједначена са оним што је дозвољено или забрањено, по мишљењу њихових родитеља. Дете не може да разуме апстрактне идеје правде или права на имовину, све док му се не одузме нешто што поседује.² Осим тога, Ломброзо-Фереро је велики значај придавала повредама и падовима деце током раног детињства који за последицу могу имати трајна или тренутна оштећења дететовог физичког или психичког здравља. Ова криминолошкиња наводи случај младића из добре породице и изграђеног карактера, који је, задобивши ударац у главу у узрасту од 14 година, постао епилептичар, развивши се затим у коцкара, лопова и убицу. Наравно, ауторка сматра да ови случајеви нису били тако чести (Lombroso-Ferrero 1972, 141) и закључује да деца показују велики број импулса уочених код криминалоида. Ови импулси би се могли описати као: љутња, осветнички дух, досада, говорљивост и мањак љубави за ближње.³

Гарофало сматра да по изгледу и другим морфолошким и физиолошким особинама код детета може бити препознат рођени криминалац и његове склоности ка “насиљу и крвопролићу”. Посебно је

¹ Према запажањима које је начинио професор Mario Cattara, банде занемарене деце које су дивље јуриле улицама главног града Сардиније, одале су се вршењу крађа и другим озбиљнијим пороцима, а спонтано су кориговале своје понашање чим су достигле период пубертета. Абнормалност детета, као и неких одраслих, може се манифестовати у недостатку моралне свести, што психијатри називају моралним лудилом, а криминолози рођеним злочинцем (Lombroso-Ferrero 1972, 130).

² G. Lombroso-Ferrero наводи истраживање Moreau (De l'Homicide chez les enfants, 1882) који је утврдио да већи број деце коју је истраживао пада у афекат, ако се на њихове жеље одмах не пристане. Испитивао је веома интелигентног осмогодишњег дечака кога, када прими чак и најблажи укор од својих родитеља или других особа, обузима насилнички бес, граби најближе оружје да се свети или ломи све што му дође до руку. Заостао и незнатно хидроцефаличан дечак, кога је испитивао Ломброзо, почео је да у шестој години исказује насилничке иритације у случају да му се нешто није одобрило или да је био исправљан. Ако је био у могућности да удари особу која му досађује његова јарост се моментално хладила, а ако није могао то да учини, вриштао би непрестано и ударао своје руке са гестикалацијом сличној оној која се може уочити “код медведа у кавезима када се драже, а не могу се светити” (Lombroso-Ferrero 1972, 132–33).

³ G. Lombroso-Ferrero децу пореди са домаћим животињама. Основ за своје поређење налази у томе што деца воле да се задиркују и показују велику одбојност према непознатим објектима који их испуњавају страхом. Све до седме године живота, па чак и касније, деца нису у стању да искажу стварну приврженост према некоме. После кратког раздвајања брзо заборављају сопствене мајке које су им показивале љубав (Lombroso-Ferrero 1972, 134).

истицај значај описа “типичне физиогномије” која у себи садржи физичке и моралне елементе за инстинктивног убицу или лопова (Garofalo 1968, 201).

Тапан истиче да утицај конституционалних фактора, посебно херeditарних, има свој значај у погледу менталних девијација, али да начин путем којих херeditарне особине функционишу, као узроци, представља непознаницу око које се стварају многобројна мишљења, поготову у оквиру биолошко-психолошког правца у криминологији.

Кречмер и Шелдон сматрају да је за откривање психичких својстава једне индивидуе (особине карактера, темперамента, способности, динамичке снаге личности) довољно упознати њену телесну грађу и телесни изглед. Телесна конституција подразумева величину и развијеност појединих делова тела, пропорционалност тих делова, нормалност појединих органа и неке друге телесне особине. Различит изглед људи у телесном смислу има за последицу различито реаговање околине, што битно утиче на формирање одређених психичких особина личности, првенствено под утицајем става околине (уображеност, сигурност у себе, стидљивост). Према људима са телесном маном околине углавном испољава презир, жаљење и одбојност (Рот 1980, 147 и 155).

Биолошко-психолошка схватања претрпела су озбиљне критике. Законитост нормалног деловања неколико главних морфолошких и физиолошких процеса је таква да њихово настајање и ток развојка условљавају човеково понашање. Нервни ситем одређује диспозиције за интелигенцију, способности и темперамент. Особе, које у периоду детињства имају интензивне реакције вегетативног нервног система, показују “већу живост у реаговању”, а деца са споријом функцијом вегетативног нервног система показују “тенденцију ка емоционалној неуравнотежености и нервозности”. Ендокрини систем, кога чине жлезде са унутрашњим лучењем, има као основну функцију регулисање метаболизма. У литератури се наводи схватање да особине личности првенствено зависе од функционисања ендокриног система. Међутим, већина истраживача не прихвата овакав став, већ сматра да правилно функционисање ендокриног система има битан утицај само на формирање особина темперамента, а да поремећаји у функционисању ових жлезда значајније утичу на развој других особина личности. Исто тако, већина криминолога сматра да је ненормалност хромозома само један изолован, недовољно проучен фактор у био-психо-социјалној средини, који може да се доведе у везу са асоцијалним понашањем. Такође, студије о криминалним породицама се не могу узети као доказ тврђења о наслеђивању криминалитета, јер на чланове једне породице не делује само фактор наслеђа, већ и фактор средине (Konstantinović Vilić, Nikolić Ristanović i Kostić 2010, 276).

Тох (Toch) (1978) истиче да насиље представља друштвену реакцију, оно се јавља међу људима, без обзира на њихов узраст, као одговор на потешкоће или препреке које постављају појединци, групе или институције. Насилничко понашање треба да се сагледа у оквирима социјалних подстицаја, зато што се тада могу сугерисати начини поступања који би допринели реформи друштва и рехабилитацији појединаца (Toch 1978, 7). Према томе, улога биолошких фактора, у склопу разних каузалних утицаја, не може се јединствено криминолошки одредити, нити се може једноставно квалификовати за потребе кривичног права (Аџимовић 1988, 90). Значај биолошких фактора у разним случајевима криминалног понашања деце може се одредити само у склопу других утицаја који доводе до криминалитета, као што су средина или активност појединца.

У криминалној психологији јавило се низ психолошких теорија, које криминално понашање доводе у везу са психичким особинама личности, не узимајући у обзир деловање социјалних фактора или признајући овим факторима само посредно дејство. Осим тога, психолошка објашњења криминалног понашања заснивала су се на истраживањима извршеним применом психолошких метода мерења интелигенције делинквената и неделинквената, карактеристикама личности, вредносних оријентација и социјалне контроле (Konstantinović Vilić, Nikolić Ristanović i Kostić 2010, 279). Тако, на пример, сматра се да је измерени коефицијент интелигенције на узорцима делинквентне омладине нешто нижи у односу на неделинквентну омладину, мада то само по себи не може бити непосредан узрок делинквенције (Žlebnić 1972, 223). Представници овога правца су: Фројд, Грос, Фридландер, Ашафенбург, Бел и др.

Криминолози психолошки оријентисаног правца сматрају да дете које претрпи било који облик злостављања или занемаривања, као и било који други облик понашања које се према њему испољава као претња, може испољити патолошку антипослушност. Анти-послушничко понашање је непрекидно превођење неостварених жеља из детињства у агресивно понашање и често се испољава код адолесцената. У том периоду живота индивидуа се налази у развоју и изражава потребу за самоисказивањем у својој непосредној породичној околини или групи вршњака. Анти-послушничко понашање постаје патолошко када је деструктивно, а испољава се у делинквентном понашању детета. Бел (Belle) сматра да делинквентна деца имају потешкоће са прихватањем ауторитативне фигуре што је “последница посебног страха од оца или замене за оца” још из периода детињства (Belle 1969, 355).

Бавећи се криминалном психологијом, Грос (Gross) је закључио да се лоша деца од најранијих година лако препознају. Утицај одгајања и обучавања не мора имати никаквог дејства на децу која

су “добра” сама по себи. У том смислу, Грос разматра одрастање, дететову себичност, као и посебне начине реаговања на појаву неприлагођеног понашања (Gross 1968, 370).

Користећи методу психоанализе, Фројд је објаснио настанак злочина и казне, тако што је описао први случај патрицида који је довео до стварања два основна табуа тотемизма изведена из осећања кривице синова. По Фројду, гомила здружене браће, живећи у прахорди, више није могла да трпи тиранију праоца. Једнога дана, браћа су се окупила, убили су оца и појели га, чиме су учинили крај постојању очеве прахорде. Чином једења синови су се идентификовали са оцем и тиме добили део његове снаге. Пошто се код синова јавило осећање кајања они су опозвали своје дело тиме што су забранили убијање очеве замене – тотема и одрекли се његових плодова, ограђујући се од ослобођених жена. Тако су из кривице синова изведене прве забране и казне за убиство оца и родоскрвњење (Frojd 1979).

У својој психоаналитичкој студији малолетничке делинквенције К. Фридландер (Friedlander) је посебно анализирао факторе средине који доводе до формирања антисоцијалног карактера које она назива “основним факторима” (priamry factors). Ови се фактори могу пронаћи у односу детета према мајци, а касније и према оцу, као и у другим емоционалним односима који конституишу рани породични живот. Фактори средине, као што су сиромаштво, незапосленост, лоши стамбени услови, пренасељеност посредно врше свој утицај до дететове пете-шесте године живота тиме што ремете мајчин однос са дететом. Поремећаји родитељских личности, посебно мајчине, чак и у повољним економским условима, могу имати исту последицу на развој структуре дететовог ума, као што то имају лоши услови средине који спречавају мајку да пружи детету довољну пажњу у најширем смислу. С друге стране, добар однос са мајком може деловати на супрот лошим условима средине. Тиме се може објаснити чињеница да у лошим економским условима само неки појединци, а не и други, постају делинквенти (Friedlander 1967, 96).

Ашафенбург (Aschaffenburg) разматра утицај “породичне диспозиције” (family disposition) на појаву психичких болести код потомака. Овај аутор сматра да душевна болест, неумереност и епилепсија родитеља без сумње имају негативан утицај на децу. Уопштено посматрано, форме дегенерације обично се испољавају у физичкој и менталној слабости, мада пракса не показује да сва деца алкохоличара и умно поремећених особа имају ове поремећаје. Дете које је окружено криминалцима, од најранијих дана свога живота, брзо почиње да учи од њих, да мисли као они и никада не добије прилику да развије другачије погледе на свет. За дете током временом злочин губи карактер кажњивог акта, а казна није више друштвена осуда (Aschaffenburg 1969, 124).

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Детињство и младост, као периоди у развоју сваког људског бића, представљају наставак процеса биолошке репродукције из троугла жена-мушкарац-дете, при чему је тренутак зачећа најважнији у животу сваке јединке. Тада се ствара нова индивидуа и одређује њена целокупна наследна компонента и пол Херлок 1956, 36). Од тренутка када се роди, дете почиње да развија своју личност у одређеним социјално-културним условима. Уз биолошки материјал и потенцијал, наслеђен од предака, дететова личност се формира у породици, која је део шире културне средине у којој дете живи.

Деца не могу да бирају историјски, друштвени и породични миље у којем ће се родити и одрастати. Зато постоји схватање да су од самог рођења деца суочена са „универзалним синдромом ризика доласка на свет“ (Тодоровић 1989, 15). Отуда се као заједничка особина свих новорођених људских бића истиче њихова потпуна незаштићеност и беспомоћност у односу на друге младунце сисара (Норнеу 1970, 62). Ни пред једним другим потомством, природа и његова околина не стављају толике задатке које једино дете примарно треба да испуни да би опстало и одговорило захтевима своје средине и врсте.

Целокупан ток развоја детета, као законит и континуирани процес, одвија се кроз јединство између телесног и душевног сазревања у одређеним социјалним условима. Биолошке, психолошке и социјалне компоненте, особене у различитим периодима развоја детета, садрже у себи низ услова који утичу на појаву неприлагођеног или агресивног понашања, које некада постаје делинквентно.

Сукоб са родитељима око ослобађања од зависности има значајне социјалне последице. Теже последице настају код оне деце којој родитељи од раније нису дозвољавали да порасту. У пубертетским сукобима нека деца или препуштају одлучивање другима, родитељима, на пример, док друга прихватају само она решења која су супротна савету, без обзира што је таква солуција мање повољна по њих. Брзе промене од детињастог до зрелог понашања често су загонетне и застрашујуће за дете у пубертету, али и за родитеље. Уз одржавање сталног реалистичног и потпорног става одраслих, потешкоће у односима родитељ-дете могу бити ублажене, посебно ако одрасли прихвате да интензивна емоционална превирања у овом периоду настају мимо воље детета.

ЛИТЕРАТУРА

- Алексић, Живојин. 1972. *Методика откривања кривичних дела малолетника*. Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања.
- Аџимовић, Милојко. 1988. *Психологија злочина и суђења*. Београд: Савремена администрација.
- Аријес, Филип. 1989. *Векови детињства*, Београд: Завод за удџбенике и наставна средства.

- Aschaffenburg, Gustav. 1969. *Crime and its repression*. Montclair, New Jersey: Patterson Smith.
- Belle, Oslen Stephen. 1969. Anti-authoritarian behaviour. *The British Journal of Criminology* 9 (4): 354–65.
- Benedikt, Rut. 1976. *Obrasci kulture*. Beograd: Prosveta.
- Block, Jack. 1995. On the relation between IQ, impulsivity and delinquency: Remarks on the Lynam, Moffitt and Stouthamer-Loeber (1993) interpretation. *J. Abnorm. Psychol.* 104 (2): 395–98.
- Verdugo, Miguel A. et al. 1995. The maltreatment of intellectually handicapped children and adolescents. *Child-Abuse-Neglect* 19 (2): 205–15.
- Вилсон, Колин. 1990. *Психологија убиства*. Ниш: Градина.
- Garofalo, Rafael. 1968. *Criminology*. Montclair: Patterson Smith.
- Gell, Alfred. 1998. *Art and agency: An anthropological theory*. Oxford: Oxford University press. <http://A Gell - 1998 - books.google.com>
- Golubović, Zagorka. 1981. *Porodica kao ljudska zajednica*. Zagreb: Naprijed.
- Gross, Hans. 1968. *Criminal psychology*. Montclair, New Jersey: Patterson Smith.
- Deutsch, Helen. 1953. *Psihologija žena* (daktilografisani prevod na srpski jezik). U Konstantinović-Vilić, Slobodanka. 1986. *Žene ubice*. Niš: Gradina.
- Žlebnik, Leon. 1972. *Psihologija deteta i mladih*, deo II. Beograd: Delta-press.
- Ивковић, Миомир. 2000. Култура и васпитање: однос два друштвена подсистема. *Теме XXIV* (1–2): 133–47.
- Кнежевић, Саша. 2010. *Малолетничко кривично право*. Ниш: Центар за публикације Правног факултета у Нишу.
- Јањић-Комар, Марина. 1981. *Право детета на живот и здравље* (докторска дисертација). Београд: Правни факултет.
- Јовашевић, Драган. 2008. *Малолетничко кривично право*. Београд: БеоСинг
- Коп, Igor. S. 1991. *Dete i kultura*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Konstantinović Vilić, Slobodanka, Vesna Nikolić Ristanović i Miomira Kostić. 2010. *Kriminologija*. Beograd: Prometej.
- Костић, Миомира. 1998. Међународноправно признање и заштита основних права детета, *Теме XXII* (1-2): 151–67.
- . 2001. Преглед теоријских схватања о деструктивном понашању деце. *Социјална мисао* 2–3: 95–108.
- . 2010. *Виктимитет старих људи*. Ниш и Београд: Центар за публикације правног факултета у Нишу и Социјална мисао.
- Krech, David, Crutchfield S. Richard, and Bellachey L. Egerton. 1962. *Individual in society*. New York: McGraw-Hill Co. У: Golubović, Zagorka. 1981. *Porodica kao ljudska zajednica*, Zagreb: Naprijed.
- Лакићевић, Драган. 1980. *Увод у социјалну политику*. Београд: Савремена администрација.
- Lombroso, Cesare. 1968. *Crime its causes and remedies*. Montclair, New Jersey: Patterson Smith.
- Lombroso-Ferrero, Gina. 1972. *Criminal man (According to the classification of Cesare Lombroso)*. Montclair, New Jersey: Patterson Smith.
- Martin, Harold P. 1976. ed. *The abused child. A multidisciplinary approach to developmental issues and tretment*. Massachusets: Ballinger Publishing Company.
- Mid, Margaret. 1978. *Sazrevanje na Samoi*. Beograd: Prosveta.
- Младеновић, Марко. 1973. *Увод у социологију породице*. Београд: Савремена администрација
- Montenj, Mišel. 1977. *Ogledi*. Beograd: Izdavačko preduzeće “Rad”.
- Newburn, Tim. 2007. Youth crime and youth culture. U: *The Oxford handbook of criminology*, edited by Mike Magurie, Rod Morgan and Robert Reiner, 575–602. Oxford: University press.

- Reid, Sue Titus. 2003. *Crime and criminology*. New York: McGraw-Hill.
- Рот, Никола. 1980. *Психологија личности*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Silver, H. Gabrielle. i sar. 1986. *Priručnik iz pedijatrije*. Beograd: Savremena administracija.
- Smit, Anthony. 1973. *Људско тело*. Нови Сад: Матица српска.
- Тодоровић, Лука. 1989. *Деца и друштво*. Београд: Нова просвета и Институт за социјалну политику.
- Toh, Hans. 1978. *Nasilnici*. Beograd: Prosveta.
- Frojd, Sigmund. 1979. *O seksualnoj teoriji totem i tabu*. Novi Sad: Matica srpska.
- Hentig, Hans. 1959. *Zločin uzroci i uslovi*. Sarajevo: „Veselin Masleša“.
- Херлок, Елизабет. 1975. *Развој детета*. Београд: Завод за издавање уџбеника СР Србије.
- Ćirić, Zoran i Vojana Dimitrijević. 2009. *Osnovi sudske psihijatrije i psihologije*. Niš: Studentski kulturni centar.
- Friedlander, Kate. 1967. *The psycho-analytical approach to juvenile delinquency*. London: Routledge & Kegan Paul. Ltd.
- Heide, Kathleen. 1995. *Why kids kill parents?* London, New Delhi: SAGE Publications, Thousand ouks.
- Horney, Karen. 1970. *Neurotična ličnost našeg doba*. Titograd: Grafički zavod.
- Walters, Anne S. et. al. 1995. Suicidal behavior in children and adolescents with mental retardation. *Res. Dev. Disabil.* 16 (2): 85–96.
- Winnicot, Donald W. 1980. *Dijete, obitelj i vanjski svijet*. Zagreb: Naprijed.
- White, Sheldon Notkin, i White, Barbara Notkin. 1986. *Djetinjstvo*. Zagreb: Globus.
- Yervis, Giovanni. 1977. *Kritički priručnik psihijatrije*. Zagreb: Stvarnost.

Miomira Kostić, Niš

JUVENILE DELINQUENT PERSONALITY- CRIMINOLOGICAL CHARACTERISTICS

Summary

In the article the author deals with the fact that the child is born with bio-psychological dispositions which are characteristics of human kind. Every of each development periods is a special kind of the totality and development, as a process, is consisted of getting from lower and specific development level to a higher and a new quality. The origins of asociality, and even delinquency, may be found in the earliest childhood. In the pre-puberty period of development, physical and psychological characteristics of a child influence the development of deviant behavior (juvenile delinquency, youth gangs, suicide). During puberty, a struggle for free oneself of parental dependence reaches its most prominent phase. Adolescence is the most sensitive and vulnerable period of emotional growth and maturity. Each development phase is characterized by some psychological characteristics which are able to carry a risk of victimization. The author has mentioned that the followers of various directions in criminology have interpreted destructive behaviour of children and juveniles from avarious aspects: antropological, biological and psychological.

Key Words: personality, juvenile delinquency, child abuse, adolescence.